

nikada nisu poverovali da su izgubili kraljevstvo pa "ne prihvativši ideju, a kamoli mistične poruke, jednog poraza, oni su se svima, pa i Turcima, uza sve svoje jogunstvo i spremnost na otpor, ipak toliko pametno prilagođavali da su očuvali ne samo svoje nacionalno jezgro nego i deo plemstva"; odnosno, "Ugri su, kao i sve hrišćanske vojske onoga vremena, više bili nasilnici i pljačkaši nego ratnici, tako da su njihovi upadi i Srbiju, dok se ona s mukom održavala u životu, pretežnije zapamćeni po zlu, nego po njihovom istinskom vojevanju" (Samardžić, 1989).

Kod starih autora negativan stav prema Mađarima, iako relativno retko ekspliciran, bio je pravilo. O njima se pisalo kao o "uljezima u srpske zemlje" (Milojević, 1871), o "divljem duhu Mađarine" (Jovanović, 1870), o njihovoj "obesti" da sve nemađarske narode pomađare, o međusobnoj borbi Srba i Mađara koji nisu bili "jednako divlji, jednako svirepi" jer "stoji neosporno da su Mađari nadmašili svoje srpske sugrađane u delima, kojima su ih istrebiti želeli. To stoji, pa ma se psihološko objašnjenje toj pojavi tražilo bilo u tome, što su Mađari bili pleme, koje je vladalo (a takvo je pleme svagda osetljivije), bilo u tome, što su življe i bujnije naravi no Srbi", uz zaključak da su Mađari "otpočeli pokolj; Srbi su se svetili" (Ristić, 1887). Beležilo se i da "među našim i mađžarskim narodom nema nikakvog rodstva: ni plemenog ni religioznog, pa ni političkog", odnosno da "istorijski, mi smo neprijatelji jedan drugom. Nikad Srbi i Mađžari nisu živeli u iskrenom prijateljstvu mada su dosta puta bili pod jednom zastavom braneći se od opšteg dušmana. Nikad do danas nisu Mađžari pružili nama iskrenu, ne velim bratsku, jer je to za njih nemoguće, no ni iskrenu savezničku ruku", uz zaključak da "do samog današnjeg dana Mađžari ostaše prema nama onako isto kako su bili vazda: postojani naši neprijatelji" (Žujović, 1868).

Redak prividno pozitivan stav iznosio je Gopčević koji je žalio što Srbi nisu u prošlosti bili "onako slobodoumni i energični kao Mađari" već se "ne gundajući odaše svojoj sudbini, pa još i danas – oni u poniznosti čiste čizme Mađarima" (Gopčević, 1890). Sasvim suprotnog značenja je bila tvrdnja da su Sloveni kao kulturno jači doprineli da su se Mađari "mogli održati u sredini evropskih naroda" (Delo, 1894), da su Mađari "od Srba odnosno Slovena primili sve kulturne osobine jednog naroda" (Ivanić, 1899), ili da su Mađari izgradili mentalitet, "u Evropi poznati mađarski mentalitet o kome se drži da se odlikuju nekim netačnim i još više megalomanskim i napetim idejama, nakratko mentalitet uticajnih krugova, koji odbojno dejstvuje na okolne narode i države", zbog čega je njihova kultura, pored svih divljenja dostojnih naprezanja "skroz imitatorska", a Srbija više ne prima uticaje sa te strane "jer se na njih više ne gleda kao na kulturno i intelektualno naprednije no što su viši krugovi Srbije" (Cvijić, 1914).

Kao i u slučaju Turaka i njihove "tolerancije", Mađari su mogli da budu čak i pozitivan reper kada je trebalo odrediti još većeg "neprijatelja". Tako se tvrdilo da su velikohrvati pretekli Mađare "u gonjenju i ismevanju srpskoga naroda i srpskog imena tako da je Srbima pod neposrednom upravom Mađžara odnosno bolje išlo no pod bratskom i jednokrvnom braćom Hrvatima", pa je narod govorio "bolje s nama postupaju Mađžari i nepokazuju se toliko krvni neprijatelji narodu srpskom i gonitelji imena Srba, koliko što su veliko Hrvati" (Pašić, 1880-ih).

"Svetska zavera".

"Mi hoćemo da se gložimo sa celim svetom i ako je sa svim blizu pameti, da, kad se već naiđe na gloženje, da je celom svetu svakako lakše i – prirodnije da nas same saglođe, nego da mi sami sve njih saglodemo. I mi onda, kao ono mala deca, bacakamo se i nogama i rukama, vrištimo da uši zaglunu: kako je ceo svet 'dušmanski' raspoložen prema nama, kako nam ne da ni da živimo, a kamo li da se razvijamo i jačamo. Kao da je neko lud, kad mu mi neprestano pružamo pesnicu, da drži da je to limun ili narandža!" (Đorđević Prizrenac, 1891).

"Pojam narodnog, može se reći, drži se ne samo kontranim nego kontradiktornim pojmom modernog. I to je zbog čega se kod nas češće vidi strah od modernosti. Postoji mišljenje da je modernizacija našeg društva i naše književnosti poraz našeg naroda, naše individualnosti i naših nacionalnih ideala, i to mišljenje nije ispravno. Možemo se mi i kultivirati i modernizovati, pa da ipak ostanemo, Bogu hvala, živi i zdravi. Modernost nije čudovište, koje koči društveni progres i demoralizuje narod u kom se pojavi" (Mitrinović, 1908).

"Nepoverenje prema stranim obrascima nije smelo ići tako daleko, da zbog njega ostanemo pri primitivnim lokalnim i krvnim zajednicama, kao da bi jedino one odgovarale našim domaćim prilikama. Oni koji su ustajali protiv zapadnih obrazaca, nisu bili u stanju protivstaviti nikakve domaće obrasce. Obrasci koje su oni isticali, bili su opet tuđinski. Ukratko, usled nedostatka domaćih političkih tradicija, borba između zapadnjaka i njihovih protivnika pretvorila se u sukob dveju ideologija, koje su obe bile tuđinskog porekla" (Jovanović, 1957).

Srpski nacionalizam, kao različitost i ekskluzivnost, sadrži u sebi i latentno prisutno antizapadnjaštvo. Iako je ono u svom fundamentu imalo pravoslavlje suprotstavljeno katoličanstvu, slovenstvo suprotstavljeno germanstvu, patrijarhalnost suprotstavljenu modernosti, vremenom je, podržano navedenim suprotnostima, dobilo i sadržinu duhovne "superionosti" prema materijalističkom neduhovnom ništavilu. Istovremeno, na racionalnoj ravni, čitava antizapadna kampanja početkom devedesetih bila je rezultat želje za dobijanjem najlakšeg (i najmanje utemeljenog) odgovora na pitanje: "Šta nam se događa?" U prethodnim godinama, u vreme tek nagoveštavanog sukoba sa svim ostalim jugoslovenskim narodima, "neprijatelj" se lako pronalazio u onom narodu koji je bio "hit leta". Prvo su to bili Albanci, pa Slovenci, pa Hrvati, pa Muslimani... Kao rezerva uvek su tu bili komunizam i Tito kojima se moglo lako pripisati svako "neprijateljstvo". Kada je, međutim, nestao komunizam i Jugoslavija, i kada su se udaljili svi dotadašnji "neprijatelji", a na sceni ostali samo srpski nacionalizam i "svet", logičan odgovor je bio da su svi oni bili samo oružje u rukama onog pravog "neprijatelja" – "svekolike